

normal structure and its focus primarily aimed at combining the functions on macro-organizational level. So there is a need to implement best practices of EU business process re-engineering to improve business performance aiming at long-term development.

References

1. Hammer M. Re-engineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution / M. Hammer, J. Champy. – New York: Harper Business, 2006. – 272 p.
2. Al-Mashari M. Business process re-engineering: a survey of international experience [Electronic resource] / M. Al-Mashari, Z. Irani, M. Zairi. – Mode of access: <http://www.bus.iastate.edu/nilakant/MIS538/Readings/BPR%20International%20Experiences.pdf>
3. Arnold G.R. Business Process re-engineering [Electronic resource] / R.G. Arnold. – Mode of access: <http://www.slideshare.net/arnoldindia/business-process-reengineering-complete?related=1>

4. Bain & Company: Top 10 management models and tools [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.consultancy.uk/reports/reports-archive>
5. European Union. Statistics and opinion polls [Electronic resource]. – Mode of access: http://europa.eu/publications/statistics/index_en.htm
6. Gross domestic product ranking 2014 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://data.worldbank.org/data-catalog/GDP-ranking-table>
7. Parys M. Business Process Reengineering; or how to enable bottom-up participation in a top down reform programme [Electronic resource] / M. Parys, N. Thijs – Mode of access: https://soc.kuleuven.be/io/egpa/HRM/lisbon/parys_thijs.pdf
8. Sotiris Z. Business process re-engineering [Electronic resource] / Z. Sotiris. – Mode of access: http://www.adi.pt/docs/innoregio_bpr-en.pdf
9. Timane R. BPR: Business process re-engineering [Electronic resource] / R. Timane. – Mode of access: <http://www.rajeshtimane.com/222/academics/bpr-business-process-reengineering.html>

УДК 657.6

Н.І. БЕРЕНДА,
к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій,
І.С. РУДЕНКО,
студентка, Національний університет харчових технологій,
В.С. ПОСТНІКОВА,
студентка, Національний університет харчових технологій

Аудит підприємств, що перебувають у фінансовій кризі

У статті розглянуті види, стадії розвитку та фактори виникнення кризи; необхідність та етапи проведення аудиту підприємства, що перебуває у фінансовій кризі. Запропоновано антикризову програму та здійснення контролю за її реалізацією.

Ключові слова: криза, фактори, аудит, програма.

Н.І. БЕРЕНДА,
к.е.н., доцент, Национальный университет пищевых технологий,
И.С. РУДЕНКО,
студентка, Национальный университет пищевых технологий,
В.С. ПОСТНИКОВА,
студентка, Национальный университет пищевых технологий

Аудит предприятий, находящихся в финансовом кризисе

В статье рассмотрены виды, стадии развития и факторы возникновения кризиса; необходимость и этапы аудита предприятия, находящегося в финансовом кризисе. Предложена антикризисная программа и осуществление контроля за ее реализацией.

Ключевые слова: кризис, факторы, аудит, программа.

N.I. BERENDA,
k.e.n., docent, National University of food technologies,
I.S. RUDENKO,
student, National University of food technologies,
V.S. POSTNIKOVA,
student, National University of food technologies

An audit of companies which are in financial crisis

In article were examined species, stages and factors of crisis appearance, necessity and stages of audit of an enterprise, which is in financial crisis. Anti-crisis program and monitoring of its implementation were proposed.

Keywords: crisis, factors, audit, program.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза охопила більшість країн міжнародної спільноти. В Україні вона посилюється через складну соціально-політичну ситуацію. Не лише підприємства, а й окремі галузі народного господарства перебувають у надзвичайно складному кризовому становищі. Загроза порушення принципу безперервної ді-

яльності підприємства зумовлює необхідність пошуку ефективних шляхів покращення фінансового стану підприємства. Аудит виступає одним із дієвих інструментів дослідження кризового стану підприємства та розробки рекомендацій з виходу його з фінансової кризи. Доцільність проведення аудиту підприємства, що перебуває у фінансовій кризі і потре-

бує наукового обґрунтування, теоретичних, організаційних та методологічних засад аудиту таких підприємств.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Суттєвий внесок у розвиток діагностики фінансової кризи на підприємствах зробили зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти, серед яких Дж.М. Кейнс, Й. Шумпетер, М. Фрідмен, П. Самуельсон, Ж. Сімонді, Е.А. Аренс, Дж.К. Лоббек, Дж. Робертсон, В.Д. Андрєєв, В.В. Бурцев, А.Д. Шеремет, В.В. Скобарь, Е.А. Сиротенко, О.В. Василенко, Л.О. Лігоненко, А.Г. Грязньова, В.Г. Кошкін, А.Д. Чернявський, Р.А. Попов, Е.А. Татарніков та ін.

Мета статті. Дослідити фактори і чинники, що призводять до кризового стану на підприємстві, дослідження етапів аудиту кризового стану підприємства, розробка ефективної антикризової програми.

Виклад основного матеріалу. Фінансова криза підприємства передбачає обмеження впливу його керівництва на економічні відносини, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності.

Основні фактори, що спричиняють фінансову кризу на підприємстві, поділяються на екзогенні (зовнішні), які не залежать від фінансово-господарської діяльності підприємства, та ендогенні (внутрішні), які залежать від фінансово-господарської діяльності підприємства.

Основними екзогенними факторами фінансової кризи підприємства виступають:

- політична нестабільність в державі;
- суттєвий рівень інфляції;
- недосконалість господарського та податкового законодавства;
- спад економічної кон'юнктури;
- нестабільність валютного та фінансового ринків;
- посилення конкуренції в окремих секторах економіки;
- посилення монополізму на ринку.

Головними ендогенними факторами фінансової кризи підприємства виступають:

- відсутність визначеної стратегії розвитку підприємства;
- недосконалість організаційної структури;
- низький професіоналізм менеджменту;
- втрата ринків збуту;
- неефективне використання матеріальних та фінансових ресурсів;
- низька продуктивність праці (через утримання зайвих робочих місць).

Перелічені фактори кризи тісно взаємопов'язані і створюють складний комплекс причинно-наслідкових зв'язків. Типовими наслідками впливу вище наведених факторів на фінансово-господарський стан підприємства є:

- втрата клієнтів та покупців готової продукції;
- зменшення кількості замовлень та контрактів з продажу продукції;
- підвищення собівартості та різке зниження продуктивності праці;
- збільшення розміру неліквідності оборотних засобів та наявність понаднормових запасів;
- підвищення тиску на ціни;
- істотне зменшення обсягів реалізації та, як наслідок, недоодержання виручки від реалізації продукції.

Фінансова криза на підприємстві характеризується трьома параметрами: видом кризи, стадіями розвитку та факторами виникнення.

Існують такі види кризи:

- стратегічна криза (коли на підприємстві зруйновано виробничий потенціал);
- криза прибутковості (поточні збитки «з'їдають» власний капітал, і це призводить до незадовільної структури балансу);
- криза ліквідності (коли підприємство є неплатоспроможним або існує реальна загроза втрати платоспроможності).

Між цими видами кризи існують тісні причинно-наслідкові зв'язки: стратегічна криза спричинює кризу прибутковості, яка, своєю чергою, призводить до неплатоспроможності підприємства. Важливою передумовою застосування правильних антикризових заходів є ідентифікація глибини фінансової кризи.

Розрізняють три фази кризи:

- фаза кризи, яка безпосередньо не загрожує функціонуванню підприємства (за умови переведення його на режим антикризового управління);
- фаза, яка загрожує подальшому існуванню підприємства і потребує негайного проведення фінансової санації;
- кризовий стан, який не сумісний з подальшим існуванням підприємства і призводить до його ліквідації.

Характерними ознаками і фазами кризи є періодичний та все триваліший дефіцит грошових коштів підприємства для виконання ним своїх зобов'язань та фінансування своєї поточної діяльності. Зовнішнім проявом такого стану є виникнення ситуації неплатоспроможності, яка характеризується затримкою у часі здійснення поточних платежів (порушення терміну сплати у зв'язку з недостатністю коштів на поточному рахунку), сплатою економічних санкцій (штрафів, пені) за несвоєчасну сплату, виникнення простроченої кредиторської заборгованості та непогашених кредитів і позик.

Дослідження фінансової кризи підприємства являє собою узагальнення всіх складових економічної стратегії, головним завданням якої є визначення потенційних чинників кризової ситуації та банкрутства та розробка рекомендацій і заходів з їх запобігання.

Для підприємства, що знаходиться у фінансовій кризі найбільш значущим моментом є розробка ефективної антикризової програми, яка враховує інтереси не тільки боржників і кредиторів, але і всіх осіб, які так чи інакше пов'язані з даним підприємством. Очевидно, що для обґрунтування шляхів розвитку та розробки плану фінансового оздоровлення кризового підприємства принципове значення має об'єктивна оцінка його фінансового стану, виробничого потенціалу і результатів виробничо-господарської діяльності. Як правило, самому керівництву економічного суб'єкта важко дати реальну оцінку результатів, так як необхідно не тільки проаналізувати дані аналогічних підприємств, науково-технічну, маркетингову інформацію, але і вийти за рамки традиційних для даної організації оцінок. Цим визначається доцільність залучення незалежного експерта-аудитора, який дає кваліфіковану, об'єктивну та виважену оцінку стану і варіанти можливого розвитку подій. Аудит у цьому випадку проводиться за більш широкою програмою і крім перевірки достовірності фінансової звітності підприємства включає елементи стратегічного маркетингового аналізу, пропозиції щодо

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

зміни структури активів, форм взаємодії з партнерами і способів залучення необхідних фінансових ресурсів, тобто на кризовому підприємстві необхідно провести не тільки системний аудит на відповідність, а й операційний консультативний аудит, що дозволяє виявити найважливіші напрями розвитку підприємства. Аудит при цьому стає найважливішим джерелом достовірної інформації для поточного управління та антикризового менеджменту.

Перед аудитором ставляться такі завдання:

- провести аналіз причин і факторів, що призвели до фінансової кризи та неплатоспроможності підприємства;
- оцінити ступінь розвитку кризової ситуації на підприємстві на момент завершення аудиту та на перспективу;
- розробити та обґрунтувати антикризову стратегію управління підприємством;
- представити конкретні заходи по виходу із кризи;
- розробити систему поточного контролю реалізації антикризових заходів;
- оцінити ефективність виконання антикризової програми.

Об'єктом аудиту є як кризове підприємство в цілому, так і внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства. Мета аудиту кризового підприємства полягає в розробці та наданні адміністрації підприємства не лише заходів по виходу з кризи, а й антикризової стратегії управління підприємством для його безперервної діяльності. Адже, згідно з МСА 570 «Припущення про безперервність діяльності підприємства» при оцінці результатів аудиту аудитор повинен розглядати доцільність принципу безперервності діяльності.

Доцільно виділити такі етапи аудиту кризового підприємства:

- підготовка до проведення аудиту;
- планування аудиту;
- діагностика стану об'єкта дослідження;
- розробка антикризової програми;
- контроль виконання антикризових заходів та оцінка ефективності реалізації антикризової програми;
- узагальнення даних проведеного аудиту та складання аудиторського висновку (звіту).

На підставі фінансових, виробничих та інших ознак і відповідно до МСА 570 «Припущення про безперервність діяльності підприємства» у аудитора можуть виникнути сумніви щодо здатності підприємства продовжувати свою діяльність. Як можливий наслідок – в аудиторському висновку повинно бути зроблено конкретне посилання на наявність істотної невизначеності щодо безперервного продовження діяльності.

Сенс наведеної вимоги до аудиторів полягає в тому, що користувачі фінансової звітності, які покладаються на думку аудитора щодо достовірності в усіх суттєвих аспектах, мають бути належно проінформовані на предмет можливого припинення діяльності протягом щонайменше 12 місяців.

Якщо розроблена програма, яку аудитор вважатиме ефективною, не застосовується або застосовується, але не з максимальною ефективністю, аудитор повинен проінформувати про це користувачів фінансової звітності. Мета такого повідомлення – надати користувачам реальну картину кризової ситуації на підприємстві.

Перед укладенням договору аудитор мусить зібрати необхідну інформацію про фінансово-господарську діяльність об'єкта аудиту, особливості його бізнесу, характер і суму

зобов'язань. Поряд із тим, на наш погляд, на етапі планування йому доцільно провести комплексний аналіз того, чи здатний він у ситуації, що склалася, розробити ефективну антикризову програму.

Рівень суттєвості і сукупний аудиторський ризик повинні розглядатися з позицій як самого аудиту, так і ефективності антикризової програми. Необхідно отримати відповіді на питання:

- здійснення яких антикризових заходів пов'язано з найбільшим ризиком при досягненні цілей антикризової програми;
- які відхилення дій адміністрації щодо виведення підприємства з кризи від тих, які рекомендовані в аудиторській програмі, аудитор вважатиме несуттєвими;
- який ризик невірної діагностики кризового стану та ризик того, що антикризова програма, складена аудитором, виявиться неефективною, за умови дотримання адміністрацією всіх рекомендацій аудитора.

Також необхідно підкреслити особливу важливість, яку набувають в умовах аудиту кризового підприємства аналітичні процедури. Вони використовуються не тільки для діагностики кризового стану і як інструменти для розробки антикризової програми, а й як операції, що дозволяють аудитору розрахувати прогностичні значення показників, які повинні змінитися при здійсненні антикризових заходів.

Таким чином, аудит кризового підприємства забезпечує не тільки перевірку вірогідності фінансових показників, а й розробку пропозицій щодо оптимізації господарської діяльності з метою раціоналізації витрат і збільшення прибутку, що дозволяє розділити зазначені функції на два види: контрольні та функції з розробки цільових програм. Слід зазначити, що, захищаючи інтереси не тільки боржника або кредиторів, а й необмеженого кола фізичних і юридичних осіб (у тому числі і держави), аудитор як особа незалежна може дійсно запропонувати ефективний шлях виходу з кризи при дотриманні балансу всіх зацікавлених сторін.

Особливе значення для підприємств, що знаходяться у кризовому стані, має формування і реалізація напрямів антикризового управління. Напрямок антикризового управління має враховувати положення підприємства в матриці кризових станів і бути спрямований на усунення негативного впливу найбільш значимих факторів.

У стабілізаційну програму перш за все має входити комплекс заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності підприємства. Строки її здійснення для підприємства, що перебуває в зоні фінансової кризи, вкрай обмежені, адже резервних фондів у нього вже, як правило, немає, а фінансові вливання ззовні виключені. Саме тут починають проявлятися принципові відмінності антикризового управління від звичайного. Ці відмінності полягають у зміні критеріїв прийняття рішень.

Сутність стабілізаційної програми полягає в управлінні коштами для заповнення розриву між їх витратами та надходженням.

Збільшення коштів передбачає швидке переведення активів підприємства в грошову форму. Це вимагає рішучих кроків і пов'язане зі значними втратами:

- продаж короткострокових фінансових вкладень – найбільш простий крок для мобілізації коштів;
- продаж дебіторської заборгованості;
- продаж запасів готової продукції;

- продаж надлишкових виробничих запасів;
- продаж нерентабельних виробництв і об'єктів невиробничої сфери.

Для того щоб мінімізувати ризик, необхідно ранжувати виробництва за ступенем залежності від технологічного циклу підприємства:

- продажу підлягають об'єкти невиробничої сфери і допоміжні виробництва, що використовують універсальне технологічне устаткування (наприклад, ремонтно-механічні й будівельно-ремонтні цехи). Їхні функції передаються зовнішнім підрядникам;

- ліквідуються допоміжні виробництва з унікальним устаткуванням (цех підготовки виробництва, окремі ремонтні підрозділи). Відсутність цих виробництв у майбутньому можна буде компенсувати як за рахунок купівлі відповідних послуг, так й їхнього відтворення в економічно виправданих масштабах при необхідності;

- слід позбутися від нерентабельних об'єктів основного виробництва. Їхні функції також передаються зовнішнім поставачальникам;

- викуп боргових зобов'язань із дисконтом – один з найбільш привабливих заходів.

Кризовий стан підприємства-боржника знецінює його борги, тому і виникає можливість викупити їх зі значним дисконтом. Доцільність даного рішення в рамках стабілізаційної програми полягає в умовах, на яких можна провести викуп.

Крім цього, антикризове управління підприємством потребує постійного моніторингу його стану. Для проведення аналізу стану проблемного підприємства необхідно оцінити його потенціал, при цьому оцінку потенціалу підприємства доцільно проводити за такими розділами: постачання, виробництво, розподіл та збут продукції, організаційна структура та менеджмент, маркетинг, фінанси. І як відзначалося, аудитор повинен здійснювати контроль за виконанням запропонованих заходів та здійснювати постійний моніторинг

ефективності реалізації антикризової програми. Лише загальні зусилля менеджменту підприємства, що знаходиться у фінансовій кризі, та аудитора, який дослідив кризовий стан підприємства, з'ясував фактори, що призвели до такого стану та запропонував антикризову програму, можуть привести до позитивних результатів.

Висновки

Підприємства, що знаходяться у фінансовій кризі, є особливим об'єктом аудиту, оскільки вони характеризуються ризиком порушення принципу безперервності діяльності підприємства та специфічними інформаційними потребами користувачів аудиту. Відсутність достатнього теоретичного та організаційно-методичного забезпечення аудиту кризових підприємств негативно впливає на якість його проведення в практичній діяльності. Запропонована нами концепція аудиту підприємства, що знаходиться у фінансовій кризі, враховує особливості такого аудиту, визначає його основні цілі, об'єкти, окреслює сферу застосування та здійснення.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про аудиторську діяльність» [Електрон. ресурс]: від 22.04.93 №3125–XII // Верховна Рада України.: офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>
2. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2004 року / Пер. з англ. мови О.В. Селезньов, О.Л. Ольховікова, О.В. Гик. – К.: ТОВ «ФМЦАУ «Статус», 2004. – 1028 с.
3. Сопко В.В. Організація і методика проведення аудиту: Навч.-практ. посіб. / В.В. Сопко, Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило та ін. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 624 с.
4. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посіб. / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 72–100.
5. Аренс Э.А. Аудит / Э.А. Аренс, Дж.К. Лоббек – М.: «Финансы и статистика», 2001. – 551 с.

УДК 657.312.2

Н.Н. БРИТАНСЬКА,

асистент кафедри фінансів, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Аналіз ефективності виробництва засобами економічного моделювання

У статті наведений аналіз сучасного стану цукробурякової галузі та запропоновані шляхи підвищення її ефективності, що зумовлюють необхідність створення умов для забезпечення ефективного виробництва цукрових буряків та їх переробки на цукор. Подано критичну оцінку сучасного стану застосування побудови моделей та надано рекомендації стосовно поліпшення методики моделювання при аналізі підвищення ефективності використання виробничих ресурсів вітчизняних підприємств. Запропоновано використання інноваційного економічного моделювання підвищення ефективності діяльності підприємств галузі, що дозволить ефективно використовувати фактори і чинники цукробурякової промисловості України щодо підвищення прибутковості та конкурентоспроможності в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: ефективність промислового виробництва, цукробурякова галузь, економічне моделювання ефективності моногалузі.

Н.Н. БРИТАНСКАЯ,

ассистент кафедры финансов, Винницкий торговельно-экономический институт КНТЕУ

Анализ эффективности производства средствами экономического моделирования

В статье приведен анализ современного состояния сахаросвекольной отрасли и предложены пути повышения ее эффективности, предопределяющие необходимость создания условий для обеспечения эффективного производства